

ARTIKELEN | 1 MAART 2022

AUDITOR, ZET DE JOKER IN!

Auteur: Drs. Marianne Boerman RO EMITA

Beeld: Adobe Stock - Marija Zaric - Tim Mossholder

Leestijd: 6 min

In het kaartspel is de joker de kaart die voor alle andere kaarten ingezet kan worden. De joker is ook de hofnar en staat naast de koning en de koningin. Een hofnar is onberekenbaar, een buitenbeentje met een spiegel en bijtende humor als wapen. En een onmisbaar persoon in het kaartspel én in de hofhouding. Waarom is dat zo en wat kunnen auditors leren van vroegere en hedendaagse narren?

In de hofhoudingen van grote vorsten zoals Lodewijk XIV waren altijd narren te vinden. De belangrijkste taak van de hofnar was natuurlijk de vorst en de hofhouding aan het lachen maken. Op deze manier kon een slimme nar een vertrouweling van de vorst worden; iemand bij wie de vorst even zichzelf kon zijn. Dit was niet alleen prettig voor de vorst, maar zorgde ook voor wat ontspanning in de omgeving van de vorst en maakte de vorst daarnaast toegankelijker.

De positie van de hofnar

Wat de positie van de hofnar bijzonder maakte, was het feit dat hij direct toegang had tot de privévertrekken van de vorst. Hofnarren konden komen en gaan wanneer ze wilden, omdat ze geen formele status hadden. Deze onbeperkte toegang tot de vorst had veel voordelen. De hofnar hoefde niet te wachten op een afspraak en er was geen sprake van andere tussenpersonen. Dit maakte hem tot de ideale boodschapper, zowel voor de vorst als de hovelingen.

De hofnar was bij uitstek degene die deze soms levensgevaarlijke functie kon vervullen, omdat dat wat de hofnar zei niet serieus genomen hoefde te worden. Zolang de hofnar de onwelkome boodschap in een grap verpakte, kon deze boodschap, al dan niet tijdelijk, worden weggelachen. De grap van de nar verhulde de wijsheid of de ernst van de boodschap. Na het weglachen kon men weer overgaan tot de orde van de dag. Maar wel met nieuwe inzichten.

Humor moet af en toe schuren om iets duidelijk te maken

Bestseller – Lof der Zotheid

Zo liet Erasmus in het boek *De lof der zotheid* een nar spreken over zeer ernstige zaken. De nar vraagt aandacht voor allerlei maatschappelijke misstanden met als doel die aan de kaak te stellen. Stultitia (de dwaasheid) doet dit door de werkelijkheid te spiegelen, dus door alles om te draaien. We lachen omdat in de absurditeit de werkelijkheid herkenbaar is. De hele maatschappij, inclusief de wereldlijke en kerkelijke vorsten, kregen er ongenadig van langs. Erasmus kon met deze kritiek weggelachen worden door ze in de mond van een nar te leggen. De onwelkome waarheid is gezegd en kan weggeschoven worden als grap. Maar toch, ondertussen is een misstand niet langer meer verborgen.

AUDIT

MAGAZINE

Tegenspraak via een grap

Zo geeft de nar een andere visie van de werkelijkheid weer en zet hij aan tot nadenken. Via een grap wordt tegenspraak gegeven. De hofnar maakt met een grap duidelijk waar de grenzen liggen door er doelbewust overheen te stappen. Zo is niets meer vanzelfsprekend en kunnen de stilzwijgende normen en verstarrende gewoonten in al hun absurditeit ter discussie gesteld worden.

Niet alleen bleef de maatschappijkritische Erasmus buiten schot, maar zijn boek werd een van de eerste bestsellers en wordt nog steeds veel gelezen. Humor als communicatievorm voor de harde waarheid blijkt erg effectief. De hofnar wordt onmisbaar als een informeel communicatiekanaal, als wegbereider voor tegenspraak en als brenger van een onwelkome boodschap die anderen niet durven uit te spreken.

Bedrijfsnar als joker

De vroegere hofnar is regelmatig inspiratiebron voor management- en leiderschapsliteratuur, een soort van bedrijfsnar zullen we maar zeggen. Marco de Raad ziet in *De hedendaagse Hofnar, een spiegel van de waarheid* (2008), de rol van de bedrijfsnar als die van een soort teamcoach, die spiegelt en aanzet tot nadenken en nooit negatieve humor gebruikt. De bedrijfsnar heeft volgens De Raad geen bevoegdheden en een tijdelijke rol. Anders verliest humor de noodzakelijke frisheid.

Een mooi idee. Echter, de restrictie van nooit negatieve humor gebruiken, lijkt mij erg streng en zorgt ervoor dat de slagkracht van de bedrijfsnar erg beperkt wordt. Humor moet af en toe schuren om iets duidelijk te maken. Kets de Vries (Leiders, narren en bedriegers, Essays over de psychologie van leiderschap, 1999) ziet een bedrijfsnar wel degelijk als

iemand die met moed de leider tot de orde roept, die oneerbiedig moet zijn.

Idenburg (2007) begint zijn boek *Hofnar en schatbewaarder. Tien leiders over executive coaching*, associatie van business coaches, (2007) met de stelling 'Een wijze leider heeft een hofnar en schatbewaarder'. Hij geeft de volgende definitie van een hofnar: 'De hofnar mag zeggen wat hij wil, vaak tegen de heersende opvattingen in, zonder dat hij daarvoor gestraft wordt. De hofnar mag, en moet soms, confronterend zijn, en is onafhankelijk. Hij houdt de leider een empathische spiegel voor, en zorgt er daarmee voor dat deze zichzelf niet al te serieus neemt. Slechts in schijn is de hofnar zot, dwaas of joker. Hij is invloedrijk door het stellen van simpele maar indringende vragen, met humor en groot respect.' In deze omschrijving zien we al enkele overeenkomsten met de rol van de auditor. Volgens Idenburg mag en moet de humor van de bedrijfsnar dus wel degelijk prikken en schuren.

We moeten onze angst voor onberekenbare humor opzijzetten en bedenken dat conflicten niet altijd overwonnen worden door hard te vechten, maar wellicht sneller met een grap

De bedrijfsnar als inspiratie voor de auditor

The Corporate Fool van David Firth & Alan Leigh (2010) is voor mij het meest inspirerende boek over de rollen van een bedrijfsnar. Zij onderscheiden er wel tien. Ik noem er een paar. the confidante of the King, the challenger of the norms, the midwife, the generator of creativity and problem-solving, the jester, the satirist, deflator, pricker of pomposity, the truth-seeker, the mythologist, maker and breaker of myth.

Het voert in dit artikel te ver om op deze verschillende rollen in te gaan, maar deze rollen kunnen wel als inspiratie dienen voor de auditor. De vertrouweling van de leider, iemand die de waarden, normen en bedrijfsmythen ter discussie stelt en actief op zoek gaat naar hoe het werkelijk zit, die zoekt wat de waarheid is. Bovendien stimuleert deze persoon de creativiteit en het probleemoplossend vermogen. Deze rollen lijken me zeer passend, inspirerend en vooral uitdagend voor een auditor.

Het onzegbare onder woorden brengen

De joker (the jester) staat ook in het rijtje, net als de satiricus. Humor is dus onmisbaar voor een bedrijfsnar. Volgens Firth en Leigh zorgt de bedrijfsnar met een vrolijke grap voor ontspanning in de organisatie en maakt de leider benaderbaar. De satiricus zet met prikkende humor de zaken op scherp. In beide gevallen is het de humor die de continue kritiek niet alleen mogelijk, maar vooral ook dragelijk maakt.

Net als de hofnar vroeger kan de bedrijfsnar met humor het onzegbare onder woorden brengen en zo tegenspraak geven. De bestuurder kan ervoor kiezen om even smakelijk mee te lachen, een 'good sport' te zijn, om vervolgens weer terug te keren tot de orde van de dag, maar wel met een nieuw inzicht. De bedrijfsnar blijft door het gebruik van humor buiten schot.

De auditor en de bedrijfsnar

Auditors zouden goed kunnen kijken naar het bestaansrecht van een hofnar. Zonder toegevoegde waarde had de hofnar zich nooit zo hoog in het hof een positie kunnen verwerven. De nar is op het eerste gezicht een zot, maar werkt met het idee dat in een grap vaak wijsheid verborgen zit. Hij gebruikt humor om een onwelkome boodschap aan een vorst of een bestuur door te geven. Zo creëert een nar een ander verhaal, een andere visie over de werkelijkheid. De nar zet de werkelijkheid op zijn kop en maakt zo ruimte voor andere perspectieven en visies op de situatie.

Een auditor heeft, net als een nar, ook de rol van buitenstaander. Die distantie is nodig om een echt kritische blik te hebben. Die zorgt ervoor dat de kritische blik van buiten geen geïnstitutionaliseerd onderdeel van de organisatie wordt, maar zijn frisheid en kracht behoudt. Een auditor geeft daarnaast ook ruimte voor andere perspectieven en visies op de werkelijkheid door twee statische werelden, de werkelijkheid en de norm, aan elkaar te spiegelen.

**De positie van de auditor, en zijn werk, lijken dus al veel op die van de hofnar.
Toch kan de auditor die rol nog meer kracht bijzetten**

Alternatieve visie

De positie van de auditor, en zijn werk, lijken dus al veel op die van de hofnar. Toch kan de auditor die rol nog meer kracht bijzetten, zoals de hofnarren deden. De vraag is welke methode het meest effectief is om anderen te laten zien hoe de werkelijkheid in elkaar zit. De auditor kan met het beeld van de omgekeerde wereld in de narrenspiegel de aandacht vragen voor een alternatieve visie, tot nadenken aanzetten en zo zijn boodschap effectief onder de aandacht

AUDIT

MAGAZINE

brengen. We moeten onze angst voor onberekenbare humor opzijzetten en bedenken dat conflicten niet altijd overwonnen worden door hard te vechten, maar wellicht sneller met een grap. Want wat is erger, niet serieus genomen worden of dodelijk saai zijn?

Sneller genoeg van kritiek dan van een grap

Een nar is iemand die op zo'n manier zegt dat je naar de hel kunt lopen dat je je verheugt op het reisje. Door de joker in te zetten wordt de auditor iemand die moedig en oneerbiedig kan, mag en moet zeggen wat hij wil. Ook tegen de heersende opvattingen in. Iemand die simpele maar doordringende vragen vol humor stelt en die een confronterende spiegel voorhoudt zodat de leider (of in ons geval de auditee) zichzelf niet al te serieus neemt. Tegenspraak geven en spiegelen van de werkelijkheid wordt dragelijk door humor.

P.S. Net als de wijsheid Sophia, is de zothed, Stultitia, een vrouw.

Over

Drs. Marianne Boerman RO EMITA studeerde geschiedenis en werkte jarenlang in de ICT en daarna ruim tien jaar als auditor. Op dit moment is zij operational en IT-auditor bij ONVZ.

Tags: communicatie

Bron url: <https://auditmagazine.nl/artikelen/auditor-zet-de-joker-in/>